

Соціальний захист та соціальне включення в Україні

Короткий зміст

Європейська комісія

Генеральна дирекція з питань зайнятості, соціальних справ і
рівних можливостей

Ця доповідь профінансована та підготовлена для використання Європейською Комісією, Генеральною дирекцією з питань зайнятості, соціальних справ і рівних можливостей. Він не обов'язково відображає офіційну позицію Європейської Комісії

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=750>

Контрактор: Український Центр соціальних реформ

вул. Панаса Мирного, 26, Київ, 01011, Україна

Тел./факс: +38 044 280 82 10

E-mail: ucsr@mail.ru

Web-site: <http://www.ucsr.kiev.ua/>

Автори:

Елла Лібанова

Олена Макарова

Людмила Черенько

Лідія Ткаченко

Олена Палій

Автори вдячні за внесок у підготовку національної доповіді та надану інформацію Ларисі Лісогор, Наталії Рингач, Олексію Позняку, Оксані Хмелевській, Павлу Шевчуку, Анні Гвелесіані, Світлані Аксьоновій, Світлані Понякіній, Наталії Власенко, Надії Григорович

ЗМІСТ

1. Загальний огляд	4
2. Система соціального захисту	5
3. Бідність та соціальне виключення	6
4. Пенсії.....	7
5. Охорона здоров'я та довготерміновий догляд.....	8
6. Основні проблеми та завдання.....	8

Після проголошення незалежності Україна обрала курс соціально-економічних реформ та демократизації, завдяки чому відкрились нові можливості для формування соціально орієнтованої ринкової економіки.

Однак ринкові перетворення 1991–1999 років в Україні супроводжувались погіршенням соціально-економічного становища, рівня життя населення та демографічною кризою. Соціальна політика в цей період була спрямована на посилення соціального захисту населення, проте її засади не зазнали необхідних реформувань.

З 2000 року соціально-економічна ситуація істотно поліпшилася, що знайшло відображення у зростанні ВВП, розвитку бізнес-середовища, зниженні рівня безробіття і зростанні доходів. Однак внаслідок того, що не були проведені структурні реформи, залишилося чимало невирішених проблем, зокрема низький рівень інноваційної активності вітчизняних підприємств та їх орієнтація на дешеву робочу силу, значне поширення тіньової економіки. Непослідовність політичних рішень, неперервний виборчий процес, різке зростання соціальних видатків без урахування можливостей їх фінансового забезпечення становлять серйозні проблеми для забезпечення стабільності і стійкості системи соціального захисту в Україні.

1. Загальний огляд

1. Процес ринкових перетворень в Україні був виснажливим як для економіки, так і для населення. Перше десятиліття незалежності України було відзначено економічним спадом, гіперінфляцією, зростанням безробіття, зниженням рівня життя населення. Протягом 1991-1999 рр. ВВП скоротився на 59,2%. Незважаючи на доволі швидкі темпи економічного зростання упродовж 2000-2007 рр. (середньорічний приріст ВВП становив 8,5%), у 2008 р. реальний ВВП становив усього 74,1% від обсягу 1990 р. Показник ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності становить близько 25% середнього показника по ЄС-27. Найбільшими загрозами для макроекономічної стабільності є непослідовність політичних рішень, інфляція, нагромадження зовнішнього боргу, низький рівень капіталізації вітчизняних банків та нестійкість національної валюти, останнім часом – також різке зниження виробництва внаслідок економічного спаду.

2. Частка перерозподіленого ВВП через Зведений бюджет України (державний та місцеві бюджети разом) у 2007 р. становила 30%. Основними джерелами надходжень бюджету є податок на додану вартість (27,0% загальних надходжень у 2007 р.), податок з доходів фізичних осіб (15,8%), податок на прибуток підприємств (15,6%); частка неподаткових надходжень склала 22,1%. У 2007 р. соціальні видатки Зведеного бюджету становили 55,1%, зокрема, на соціальний захист – 21,4%, на освіту – 19,5%, на охорону здоров'я – 11,7%.

3. Відсутність структурних реформ в економіці справляє значний вплив на тенденції у сфері зайнятості. Незважаючи на зростаючу кількість робочих місць, їх якість погіршується; структура зайнятості характеризується великою часткою натурального господарства та невідповідністю кваліфікації робочої сили потребам ринку праці. Навіть протягом економічного зростання 2000-2008 рр. показники зайнятості не наблизилися до рівня радянських часів. Так, у 2008 році кількість зайнятих у віці 15-64 роки становила 20,4 млн. осіб (у 2000 р. – 20,2 млн., у 1990 р. – 25,4 млн.). Рівень зайнятості населення в 2008 р. зріс до 63,4% (у 2000 р. – 59,0%).

Рівень економічної активності населення у віці 15-64 роки у 2008 році становив 67,8%, що нижче середнього значення по ЄС. Низький рівень економічної активності в Україні пояснюється низкою факторів, серед яких: націленість молоді на здобуття вищої освіти, низький пенсійний вік, поширеність дострокових пенсій (останній фактор стосується переважно чоловіків), нерозвинутість інфраструктури по догляду за дітьми (цей фактор стримує активність жінок).

Економічна криза призвела до зростання часткового безробіття (неоплачувані або частково оплачувані адміністративні відпустки, скорочений робочий день/тиждень, заборгованість по заробітній платі) як засобу збереження персоналу підприємств та уникнення масових звільнень.

4. Протягом першого десятиліття незалежності через скорочення числа робочих місць в офіційному секторі економіки в Україні спостерігалось значне зростання безробіття. Починаючи з 2000 р., коли розпочались позитивні зрушення в економіці, рівень безробіття (за методологією Міжнародної організації праці) знизився до 6,5% у 2008 р. (для вікової групи 15-64 роки). Однак слід зауважити, що порівняно низький рівень безробіття в Україні пов'язаний з поширенням трудових міграцій, неформальної зайнятості (зокрема, в натуральному сільському господарстві) та часткового безробіття.

Однією з головних проблем в Україні є нерівномірність розвитку міських і сільських територій, через що половина зайнятого сільського населення вимушена працювати у неформальному секторі. Серед національних та етнічних меншин до особливо вразливих груп належать цигани та кримські татари, рівень безробіття серед яких надзвичайно високий (30-50%).

Незважаючи на інноваційні технології працевлаштування, які використовуються державною службою зайнятості, якість робочих місць, що пропонуються, залишається незадовільною. Хоча частка витрат на пасивні заходи політики зайнятості дещо знизилась (з 0,38% ВВП у 2002 р. до 0,25% у 2008 р.), частка витрат на активні заходи (0,1% ВВП) залишається істотно нижчою, ніж у країнах ЄС (0,47% ВВП). В умовах економічного спаду можливість знайти роботу за сприяння державної служби зайнятості ще більше обмежується відсутністю вакансій з гідною заробітною платою.

5. Нині в Україні особливо загострилась проблема низької оплати праці. Дешева робоча сила не стимулює роботодавців до впровадження нових технологій. Низька заробітна плата призводить до бідності працюючого населення і зниження економічної та трудової активності, створює перешкоди для повномасштабного впровадження системи соціального страхування. Близько 85% бідних домогосподарств мають у своєму складі принаймні одного зайнятого. Крім того, внаслідок економічної кризи відновилась практика накопичення заборгованості по заробітній платі. На 1 січня 2009 р. кількість працівників діючих підприємств, яким не виплачено заробітну плату, становила 346,2 тис. осіб (3,2% загальної кількості штатних працівників).

6. Українській економіці притаманні значні масштаби неформальної (тіньової) зайнятості, що призводить до поширення практики заниження зарплат, ухилення від сплати податків. За даними Моніторингу громадської думки (квітень 2009), понад 19% респондентів відзначають, що навіть у разі офіційної зайнятості значна частина їх зарплати була незадекларованою через "виплати у конвертах".

7. Освітня система України характеризується погіршенням якості освіти, недостатньою адаптацією до попиту на ринку праці, слабким поширенням та неефективністю програм підвищення кваліфікації, низькою готовністю до інноваційних потреб економіки, зниженням конкурентоспроможності, а також слабкістю інституційних реформ у сфері освіти.

Мережа дошкільних закладів була значно скорочена через зниження народжуваності у 1990-2000 рр. Починаючи з 2001 р. народжуваність почала зростати, і потреба в дошкільних закладах збільшилася. У 2008 р. лише 57% дітей дошкільного віку відвідували дошкільні заклади.

За показником охоплення навчанням в закладах початкової, середньої та вищої освіти Україна посідає 39 місце серед 172 країн, наближаючись і навіть випереджаючи деякі країни ЄС та СНД.

Однак існує проблема різних освітніх стандартів для різних груп населення, зокрема за поселенською та етнопонаціональною ознаками: якість та доступність освіти у міських поселеннях та сільській місцевості істотно відрізняються; діти з бідних сімей мають менше можливостей для навчання в школах, що відповідають сучасним стандартам.

Видатки бюджету на освіту збільшилися з 3,8% ВВП у 1990 р. до 6,4% у 2008 р. У їх структурі видатки на початкову і середню освіту становили 41,7%, на вищу освіту - 30,4%, на дошкільну освіту – 12,0%. Участь приватного сектора у наданні послуг дошкільної, середньої та вищої освіти не має істотного значення.

8. Демографічна ситуація характеризується постарінням населення, низькою народжуваністю і високою смертністю (особливо серед чоловіків працездатного віку), а також поширеністю ВІЛ/СНІДу та туберкульозу. Загальна чисельність населення України становить близько 46 млн. і продовжує скорочуватися. Частка сільського населення протягом тривалого часу залишається на рівні близько 32%. Згідно з демографічними прогнозами до 2050 р. населення зменшиться на 20% і становитиме 36,3 млн. Скорочення населення відбувається у руслі загальноєвропейських тенденцій, але в Україні цей процес підсилюватиметься високою передчасною смертністю.

9. Протягом періоду незалежності регіональні відмінності збільшилися за всіма економічними і соціальними показниками. Промислові регіони Східної і Південної України мають кращі економічні показники, але істотно програють Західним регіонам за показниками екологічного та соціального середовища.

Що стосується міжпоселенських відмінностей, села перебувають у гіршій ситуації через відсутність робочих місць та занепад соціальної інфраструктури, що зумовлює незадовільну якість житла (проблеми з каналізацією, водогonom) і обмежений доступ до якісної освіти та охорони здоров'я.

2. Система соціального захисту

1. Система соціального захисту у країнах колишнього СРСР була спрямована на надання допомоги та послуг людям похилого віку, інвалідам та сім'ям з дітьми. Ця система була побудована за принципом "страхування без внесків". Фінансові ресурси формувались за рахунок платежів підприємств і коштів державного бюджету.

Після проголошення незалежності в Україні почала впроваджуватися система соціального страхування, що фінансується за рахунок обов'язкових страхових внесків. Завдяки цьому в системі соціального захисту істотно підвищилась роль роботодавців і працівників, державні соціальні фонди були відокремлені від державного бюджету.

2. В Україні запроваджено чотири види державного соціального страхування: 1) від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, 2) на випадок безробіття; 3) з тимчасової непрацездатності, 4) пенсійне страхування.

Основними джерелами надходжень до фондів обов'язкового соціального страхування є страхові внески страхувальників - роботодавців та застрахованих осіб (за винятком Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, куди внески сплачуються тільки роботодавцями), та трансферти з державного бюджету (для нестрахових виплат та в разі дефіциту бюджету фондів).

Видатки фондів державного соціального страхування в 2007 р. становили 15,7% ВВП, з них 0,5% - видатки Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, 0,7% - видатки Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, 0,4% - видатки Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, 14,0% - видатки Пенсійного фонду.

3. Соціальні виплати і послуги, що фінансуються з державного бюджету, включають наступні види державних соціальних програм: соціальну допомогу (допомога сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства, на дітей-інвалідів); пільги (ветеранам війни, ветеранам праці, постраждалим від Чорнобильської катастрофи, для окремих професій); житлові субсидії (на оплату житлово-комунальних послуг та газу) та соціальні послуги (переважно для самотніх інвалідів).

4. Найбільшу частку видатків зведеного бюджету України на соціальний захист складають видатки на соціальний захист пенсіонерів (понад 50%). Основними причинами цього є постаріння населення та низький пенсійний вік, що зумовлюють велику кількість людей старше працездатного віку, а також наявність значної кількості пільг для пенсіонерів (наприклад, усі пенсіонери мають право на безкоштовний проїзд у громадському міському й приміському транспорті).

3. Бідність та соціальне виключення

1. За часів СРСР існування бідності як явища заперечувалося. Відповідно, жодних досліджень та оцінок бідності не проводилося. Вивчення низькодоходних груп населення проводилися переважно на рівні всієї країни, без республіканського та регіонального розрізів, до того ж ця статистика була закритою. За оцінками, здійсненими після відкриття доступу до статистичних архівів, у радянські часи близько 11% населення України були бідними.

Нині в Україні моніторинг бідності здійснюється за "відносним" (відносно національної межі бідності) і "абсолютним" (щодо прожиткового мінімуму) критеріями. Національна межа бідності визначається як 75% медіанного рівня сукупних витрат домогосподарств. При цьому застосовується така шкала еквівалентності: голова домогосподарства враховується з коефіцієнтом 1, і з коефіцієнтом 0,7 – кожен інший дорослий та кожна дитина. Для вимірювання злиденності (екстремальної бідності) застосовується відносна межа, що визначається як 60% медіанного рівня сукупних витрат на основі зазначеної шкали еквівалентності.

З 2000 року в Україні був запроваджений прожитковий мінімум як основний державний соціальний стандарт для визначення розміру державних соціальних гарантій (мінімальної заробітної плати, мінімальної пенсії, державної соціальної допомоги). Його розмір встановлюється в цілому та для основних соціально-демографічних груп населення щороку. Прожитковий мінімум побудований за принципом мінімального набору продовольчих, непродовольчих товарів та послуг і використовується як абсолютна межа бідності.

2. Динаміка бідності не може бути досліджена за всі роки незалежності України через відсутність регулярних та повних даних в період до 1999 р., коли Державним комітетом статистики України було запроваджено моніторинг бідності. За експертними оцінками на базі даних обстеження бюджетів домогосподарств, у 1996 р. 85-90% українців були бідними (за межею бідності 1990 р.). За результатами обстеження «Доходи та витрати домогосподарств», проведеного за сприяння Світового банку у 1995-1996 рр., застосовуючи межу бідності в 4,3 доларів США за ПКС, рівень бідності становив 29,4%, а застосовуючи межу бідності 2,15 доларів США за ПКС – 3,0%.

Починаючи з 2000 року, коли після трансформаційного спаду макроекономічна ситуація в Україні стала поліпшуватися, рівень абсолютної бідності знизився з 70,6% до 12,6% в 2008 р. Однак відносна бідність

залишається на рівні 26-28%, тобто економічне зростання не призвело до зменшення нерівності в суспільстві, що була сформована протягом перехідного періоду.

3. До ключових факторів бідності, що зумовлюють найвищий ризик бідності, в Україні належать: вік (найбільш уразливі групи – діти і літні люди), місце проживання (сільське населення), розмір домогосподарства, кількість дітей у домогосподарстві, безробіття. Єдиним чинником, що знижує ризик бідності домогосподарств, є вища освіта (принаймні одного з членів домогосподарства). Зайнятість лише дещо знижує ризик бідності, проте не захищає від неї. Становище міського й сільського населення істотно різниться: частка бідних серед сільського населення досягла 38% у 2006-2007 рр., у той час коли в міських поселеннях вона становила 22,1%.

4. З метою досягнення Національних цілей розвитку тисячоліття (перша з них стосується подолання бідності) було розроблено два стратегічних документи щодо подолання бідності: "Стратегія подолання бідності" (2001 р.) і "Комплексна програма реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку, на 2003-2015 роки" (2003 р.). Однак, втілення у життя прийнятих стратегій і програм залишається великою проблемою, адже їх комплексний характер потребує одночасних дій у багатьох сферах життя. Ця проблема поглиблюється недостатнім розвитком інструментів моніторингу здійснення запланованих заходів та відсутністю цільового фінансування.

5. Існуюча система соціальної допомоги неістотно впливає на рівень бідності, оскільки розподіл соціальних трансфертів дуже недосконалий. Зокрема, найбільш вразлива демографічна група – сім'ї з дітьми (що зазвичай пояснюється низьким рівнем оплати праці) – не отримують достатньої підтримки від держави.

6. Найгіршими проявами депривації в Україні є: незадовільні житлові умови, обмежений доступ до послуг соціальної сфери, неможливість мати повноцінний відпочинок та окремі аспекти майнової депривації. Порівняно з міським населенням, сільське має більші обмеження у доступі до соціальної інфраструктури, зокрема, з точки зору територіальної доступності медичних та освітніх установ. Сім'ї з дітьми, у порівнянні з домогосподарствами без дітей, більше страждають від поганих житлових умов (перенаселеність) та нестачі коштів для сімейного відпочинку.

7. Малодослідженими в Україні залишаються проблеми довгострокової та успадкованої бідності, так звані "нові" групи соціально виключених (ВІЛ-інфіковані та хворі на СНІД особи; споживачі наркотиків, гомосексуалісти, бездомні й т.д.), що пов'язано з нестачею статистичної інформації та соціологічних опитувань.

4. Пенсії

1. Пенсійна система України включає наступні компоненти: обов'язкове державне пенсійне страхування розподільного типу (близько 3/4 всіх видатків на виплату пенсій), різні додаткові пенсійні програми, які фінансуються з державного бюджету за рахунок спеціальних пенсійних зборів (1/4 частину загальних видатків на виплату пенсій) та недержавне пенсійне забезпечення на добровільній основі (виплата регулярних пенсій ще не почалася).

2. Україна має одне з найвищих у Європі співвідношень пенсійних видатків до ВВП. Через часті вибори протягом 2004-2008 рр. номінальний розмір пенсій збільшився в п'ять разів. У 2009 році пенсійні витрати досягли рекордного значення – понад 17% ВВП (у 1991-2003 рр. – близько 8-9% ВВП).

3. Водночас, рівень бідності пенсіонерів (особливо жінок та осіб у віці 75 років і старше) набагато вищий, ніж населення працездатного віку, і має тенденцію до зростання. При цьому рівень бідності пенсіонерів-жінок на 5-6 процентних пунктів вище, ніж у пенсіонерів-чоловіків.

4. Незважаючи на низьку межу пенсійного віку в Україні (55 років для жінок, 60 років для чоловіків), рівень зайнятості населення у віці 55-64 років досить високий (40% осіб цього віку працюють). Найбільша частка працюючих пенсіонерів спостерігається в тих галузях економіки, де поширені професії, що дають право дострокового виходу на пенсію: добувна промисловість, водний і повітряний транспорт, освіта і охорона здоров'я, культура і спорт.

5. Через фінансово-економічну кризу в 2009 році дефіцит Пенсійного фонду становить понад 3% ВВП. Цей дефіцит покривається за рахунок позичок, наданих з державного бюджету.

6. У довготривалій перспективі проблеми стійкості і адекватності пенсійної системи обумовлені демографічними тенденціями, зокрема, низьким рівнем народжуваності і прогресуючим старінням населення. Згідно із прогнозами, співвідношення чисельності осіб у віці 65 років і старше з населенням 15-64 років збільшиться до 38% у 2050 році, а співвідношення контингентів пенсіонерів і платників пенсійних внесків – до 132%. Якщо не підвищувати пенсійний вік, такі демографічні перспективи дуже

негативно впливатимуть на фінансову стійкість солідарної пенсійної системи, в якій покоління працюючих утримує покоління пенсіонерів.

7. Складна фінансова ситуація і демографічні тенденції вимагають серйозних реформ у сфері зайнятості та пенсійного забезпечення. Найбільш ефективними заходами з огляду на довгострокову перспективу будуть подовження періоду зайнятості (у тому числі за рахунок підвищення пенсійного віку для жінок та скорочення категорій осіб, які мають право дострокового виходу на пенсію). Іншим шляхом вирішення проблеми є впровадження і розвиток накопичувальних пенсійних систем.

5. Охорона здоров'я та довготерміновий догляд

1. Основні принципи охорони здоров'я в Україні, її організація та управління успадковані від Радянського Союзу. Згідно з Конституцією України кожна людина має право на безкоштовне медичне обслуговування. Однак на практиці доступ до цих послуг обмежений. Незважаючи на велику кількість медичних установ, система працює неефективно. Низька якість медичного обслуговування зумовлена недостатніми інвестиціями та низькою заробітною платою в системі охорони здоров'я. Як наслідок, стан здоров'я населення погіршується.

2. Економічна криза перехідного періоду зумовила погіршення демографічної ситуації. У першій половині 1990-х років рівні захворюваності та смертності населення зростали швидкими темпами, надалі ситуація дещо вирівнялася, але сталої тенденції до її покращення не спостерігається. Середня очікувана тривалість життя населення України найнижча в Європі (62,3 роки для чоловіків, 74,5 років – для жінок у 2008 р.).

3. Реформа системи охорони здоров'я обговорюється урядовими чиновниками, політиками і лікарями вже більше десяти років. Всі погоджуються, що реформа повинна бути спрямована на розширення доступу та поліпшення якості медичних послуг, забезпечення справедливої винагороди для лікарів і медичних сестер. Тим не менше, консенсусу з приводу майбутньої організації цього сектору та його фінансування не досягнуто.

4. Брак консенсусу у орієнтації реформи і повільний прогрес у її здійсненні закорінені у частій зміні урядів, незацікавленості деяких високопосадовців, корупції у системі охорони здоров'я, недооцінці значення здоров'я у суспільстві.

5. Першочерговими заходами мають бути: структурна реорганізація галузі, зокрема розмежування первинної, вторинної та третинної медичної допомоги з поступовим збільшенням частки видатків на первинну медико-санітарну допомогу; концентрація ресурсів і коштів на місцевому рівні; оптимізація мережі медичних закладів та їх реорганізація в самостійні некомерційні комунальні установи; забезпечення галузі висококваліфікованими менеджерами; розмежування функцій постачальників і платників за медичні послуги; широкомасштабна роз'яснювальна кампанія в засобах масової інформації з метою забезпечення підтримки реформи населенням.

6. Основні проблеми та завдання

1. У системі соціального захисту України накопичена значна кількість проблем, частина яких успадкована ще з радянських часів. Дефіцит фінансових ресурсів завжди ставить перед вибором між розвитком та споживанням. Політична нестабільність і постійні вибори (з осені 2004 р.) спонукали урядовців віддавати пріоритет споживанню. Нагальними проблемами макроекономічної стабільності в Україні є відсутність структурних реформ, сировинна орієнтація промислового виробництва, низький рівень інноваційної активності, високий рівень інфляції, корупція, незахищеність прав власності, недосконалість законодавства. Значні коливання обмінного курсу, накопичення зовнішнього боргу, низький рівень капіталізації вітчизняних банків також стали серйозними макроекономічними потрясіннями. Сучасна фінансово-економічна криза призвела до різкого скорочення ВВП та зростання безробіття.

2. Ключовими завданнями реформування системи соціального захисту є:

- реформування існуючої системи пільг, зокрема, зведення до мінімуму професійних пільг та монетизація соціальних пільг;
- підвищення якості та ефективності соціальних послуг; впровадження соціальних паспортів сімей та осіб, які звертаються до соціальної служби; розробка для них індивідуальних програм;
- підготовка кваліфікованих кадрів для соціальних служб;

- розширення мережі установ з надання соціальних послуг, зокрема надання ключових позицій неурядовим організаціям; впровадження механізму підтримки громадських ініціатив на місцевому рівні.

3. Протягом періоду економічного зростання Україна досягла значного прогресу в скороченні абсолютної бідності. Однак, через відсутність ефективних заходів державної політики, нерівність у доходах, що поглибилась в перехідний період, не зменшується. Як наслідок, рівень відносної бідності залишається незмінним протягом останніх дев'яти років.

Українське суспільство не вирішує проблем окремих груп населення, які найчастіше стикаються із соціальним відторгненням. Йдеться про традиційно уразливі групи населення (інваліди, етнічні меншини, такі як цигани, кримські татари, і т.д.), а також нові групи, які з'явилися порівняно недавно - ВІЛ-інфіковані та хворі на СНІД, споживачі наркотиків і секс-меншини. Толерантне загалом ставлення до таких людей поєднується з небажанням жити у сусідстві з ними, що призводить до їх ізоляції в усіх сферах життя.

Основними завданнями нової стратегії подолання бідності повинні бути усунення негативного впливу фінансово-економічної кризи на добробут населення, визначення груп населення, що мають найвищий ризик соціального відторгнення і розробка заходів для їх інтеграції в суспільство.

4. Основні проблеми забезпечення стабільності і адекватності пенсійної системи пов'язані з демографічними тенденціями, а саме з низькою народжуваністю та постарінням населення. Найбільш актуальними завданнями вдосконалення пенсійної системи в Україні є:

- удосконалення механізму призначення та індексації пенсій;
- законодавче регулювання гарантованого мінімального розміру пенсії;
- залучення широких верств населення до пенсійного страхування, підвищення пенсійного віку та / або необхідного стажу (особливо для жінок),
- запровадження накопичувального обов'язкового пенсійного страхування;
- розвиток приватних пенсійних фондів, зокрема, професійних пенсійних систем для фінансування дострокового виходу на пенсію працівників, зайнятих у шкідливих умовах;
- забезпечення прозорості пенсійної системи та кодифікації пенсійного законодавства.

5. Ключовими проблемами у сфері охорони здоров'я та довгострокового догляду є:

- недостатнє фінансування галузі і, разом з тим, - неефективне використання наявних ресурсів, внаслідок чого населення вимушене за власний рахунок оплачувати значну частину медичних послуг (включаючи оплату «у конверті»);
- жорстка, складна і непрозора система фінансування;
- обмежений доступ до якісних послуг охорони здоров'я; вимушені неофіційні платежі за надання медичної допомоги.

Першочерговими завданнями реформування системи охорони здоров'я є збалансування державних гарантій з фінансовими ресурсами, структурна реорганізація охорони здоров'я на засадах первинної медико-санітарної допомоги, переходу від адміністративної до контрактної моделі.

6. Дослідження системи соціального захисту та соціальної інтеграції значною мірою ускладнюються браком статистичних даних. На початку перехідного періоду українська статистика відповідала радянським стандартам, і не була адаптована до ринкових умов та міжнародної методології. Практики вибіркового обстежень відповідно до міжнародних стандартів не існувало. Гіперінфляція у 1992-1995 рр. (37,193.2 разів), введення національної валюти у 1996 р. і нестабільність валютного курсу унеможливили дослідження більшості вартісних показників у динаміці.

У системі офіційної статистики міжнародні стандарти в цілому були запроваджені у 90-х рр.. Обстеження умов життя домогосподарств та обстеження економічної активності населення проводяться на постійній основі. Проте існує потреба у вдосконаленні показників бідності, зокрема, у подальшому узгодженні національної системи моніторингу бідності з європейською практикою.

Що стосується обстеження робочої сили, існує необхідність щомісячного моніторингу та коригування на сезонність з метою більш чіткого і оперативного дослідження тенденцій. Є також деякі прогалини у системі показників, зокрема, не розраховується середній вік виходу з ринку праці.

Статистичні дані з питань охорони здоров'я, освіти, соціального захисту надаються переважно відповідними міністерствами та відомствами. Основними проблемами в цьому випадку є актуальність, прозорість, об'єктивність та повнота інформації.